

CRONICA EPIGRAFICĂ A ROMÂNIEI (XXXII, 2012)

CONSTANTIN C. PETOLESCU*

Recolta epigrafică a anului precedent cuprinde un număr apreciabil de contribuții (nr. 1552–1602), incluzând note bibliografice (Dacia, nr. 1552–1572; Scythia Minor, nr. 1588–1598) și publicații de inscripții inedite sau revizuite (Dacia, nr. 1573–1582; câteva epigrafe externe, în special patru noi diplome militare, ajunse probabil în Germania și aflate în colecții nementionate, nr. 1583–1587; Scythia Minor, nr. 1599–1602).

Reținem, de asemenea, apariția ultimului volum din *L'Année épigraphique* (2009, apariție 2012), care reproduce noutățile epigrafice din Dacia (nr. 1172–1184) și Moesia Inferior (nr. 1193–1219; Dobrogea, nr. 1205–1219), cele mai multe cuprinse și în cronica noastră epigrafică pentru anul 2009.

A. DACIA

(nr. 1552–1587)

Bibliografie – Generalități

(nr. 1552–1572)

1552. I. Piso, Viorica Rusu-Bolindeț, Rada Varga, Silvia Mustață, Eugenia Beu-Dachin, Ligia Ruscu (ed.), *Scripta classica Radu Ardevan sexagenario dedicata*, Cluj-Napoca, 2011, 493 p.

Volumul reprezintă o bogată culegere de studii, tratând domeniile de cercetare ale învățatului omagiat: arheologie, epigrafie și numismatică; cele mai multe privesc istoria Daciei. Reținem aici titlurile studiilor epigrafice privind epigrafia Daciei romane:

– Mihai Bărbulescu, *History epigraphic remark regarding Potaissa*, p. 221–230;

– Doina Benea, *Einige Bemerkungen zu den Militärkonflikten mit den freien Dakern und den yazigyschen Sarmaten zur Zeit des Commodus*, p. 231–238;

– Romeo Cîrjan, *Le statut juridique de Potaissa sous Septime Sévère et Caracalla*, p. 239–246;

– George Cupcea, *Veteran settlement and Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, p. 247–256;

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: ccpetolescu@yahoo.fr

- Monica Dragostin, *Les tribus romaines en Dacie*, p. 257–266;
- Alexandru Dudău, *Les communautés rurales de la Dacie romaine et leurs Génies. Quelques inscriptions de Aquae et Micia*, p. 267–274;
- Sara Faccini, *Le iscrizioni a carattere religioso presso i campi d'ala della Dacia Porolissensis*; p. 275–281;
- Ioan Piso, *Note sur cinq bornes milliaire de Dacie*, p. 321–330. Vezi mai departe, nr. 1573–1577;
- Dumitru Protase, *Fragmente zweier römischer Militärdiplome aus Dacia Porolissensis*, p. 331–338 (vezi seria XXX, 2010, 1439–1440 a acestei cronici).
- Coriolan Horațiu Opreanu, *The building inscription of the fort at Boroșneul Mare (Covasna County)*, p. 339–344.
- Lîgia Ruscu, *About T. Flavius Valentinus at Oescus*, p. 345–350 (inscripția AÉ, 2005, 1325 = CEpR, XXVI, 1198);
- Mihai Săsărman, *Eine neue Grabinschrift aus Potaissa*, p. 361–364 (v. *infra*, nr. 1580);
- Ovidiu Țentea, *Some remarks on Palmyreni sagittarii. On the first records of Palmyrenes within the Roman Army*, p. 371–378;
- Rada Varga, *Cives Romani Latinive cives?*, p. 379–386;
- Livio Zerbini, *Una panoramica sulla città romane della Dacia e del bacino danubiano*, p. 403–410;
- Irina Nemeti, Sorin Nemeti, *In ecclesia pro ara. On roman „wandering stones” from Romanian churches*, p. 435–444.

1553. M. Bărbulescu, *Inscripțiile din castrul legionar de la Potaissa. The Inscriptions of the Legionary Fortress at Potaissa*, București, 2012 (text paralel, englez și român), 290 p.

Prezentare exhaustivă a descoperirilor; cu unele reconstituiri grafice, din îmbinarea fragmentelor. Din bogatul patrimoniu epigrafic al Potaissei reținem, având în vedere noutatea absolută a informațiilor, două piese: *infra*, nr. 1578–1579.

1554. R. Ciobanu, G. Bounegru, *Între util și estetic – scrisul la Apulum*. Catalog de expoziție, Alba Iulia, 2012, 121 p.

1555. Harald W. Müller, Bernd Schweig, I. Piso, Marcel Benea, *Der Marmor im römischen Dakien*, Cluj–Napoca, 2012. Lucrarea tratează despre spațiul istoric, metodele de cercetare, carierele de marmură; de remarcat catalogul întocmit de I. Piso (piese sculpturale și epigrafice, p. 41 și urm.)

1556. Radu Ota, *De la canabele legiunii a XIII-a Gemina la municipium Septimium Apulense*, Alba Iulia, 2012 (cuvânt înainte de Doina Benea), 214 p. + 34 pl. (fotografii și desene). Cartea este o prezentare prolixă, arheologică și epigrafică, despre: castrul legiunii XIII Gemina; istoria canabelor și a municipiului „severian”, sursele epigrafice care atestă canabele și municipiul „severian”; viața economică (inclusiv circulația monetară); viața cultural-religioasă; elemente de urbanism.

1557. C. Gaiu, R. Zăgreanu, *Inscripții și piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua*, Cluj–Napoca, 2001, 138 pag. Inscriptiile, p. 67–92, majoritatea cunoscute din publicații anterioare; excepțiile sunt ne semnificative.

1558. Ovidiu Ghitta ed., *The 15th International Conference of the Department of Ancient History and Archaeology „Frontiers and Limits in Ancient Europe. The Roman Times” 4th – 5th November 2011, Cluj–Napoca, Romania*; publicat în *Studia Universitatis Babeș – Bolyai*, 57, 2012, 1. Reținem următoarele studii:

– R. Ardevan, *Römische Offiziere als praefecti civitatum im Donaubecken*, p. 1–12;

– Dan Matei, *Die dakischen Lager während der Soldatenkaiserzeit, I. Fragen der Innenarchitektur*, p. 52–89;

– I. Piso, *Die Laufbahn des T. Flavius T. fil. Palatina Priscus Gallonius Fronto Q. Marcus Turbo und seine Aufgaben im dakischen und mauretanischen Raum*, p. 90–100.

*

1559. Doina Benea, *A fost Drobeta capitală a Daciei Inferior?*, *Drobeta 22*, 2012, p. 103–111; v. concluzia, p. 109–110: „Credem așadar, necesară revenirea la ideea inițială asupra teritoriului Daciei Inferior, care într-o primă etapă a cuprins întreaga regiune sudcarpatică [- -]. În prima jumătate a secolului II, Drobeta a putut fi capitala <a> Daciei Inferior, fiind cel mai important centru militar, economic, politic în spațiul provinciei și de altfel singurul centru urban din acest sector” (!).

1560. Juan Ramón Carbo García, *Women and «Oriental» cults in Roman Dacia*, *SAA 18*, 2012, p. 245–279.

1561. G. Cupcea, *Officium consularis. The Evidence of Dacia*, *Transylvanian Review XXI*, Suppl. nr. 3, 2012, p. 268–278.

1562. D. Dana, *La différencion interne de l’onomastique thrace*, în vol.: Torsten Meißner ed., *Personal Names in the Western Roman World. Proceedings of a Workshop convened by Torsten Meißner, José Luis García Ramón and Paolo Poccetti, held at Pembroke College, Cambridge, 16–18 Septembre 2011, Berlin, 2012*. Autorul distinge patru teritorii onomastice ale complexului trac: onomastica tracică și pan-tracică; onomastica dacică (sau daco-moesică), onomastica tracică occidentală; onomastica bithyniană. Vezi *infra*, nr. 1587.

1563. D. Dana, C. Gaiu, R. Zăgreanu, *Un nou duplicarius din ala Tungrorum Frontoniana, atestat pe un vas descoperit în castrul roman de la Arcobara/Ilișua*, *Revista Bistriței 26*, 2012, p. 49–56. V. *infra*, nr. 1582.

1564. Monica Dragostin, *Les gentiles italiques en Dacie*, *SAA 18*, 2012, p. 213–244.

1565. Monica Dragostin, *L’onomastique celte de la Dacie romaine*, *SCIVA 63*, 2012, 1–2, p. 67–81.

1566. W. Eck, *Eine Konstitution für die Truppen von Dacia Superior aus dem Jahr 142 mit der Sonderformel für Kinder von Auxiliaren*, *ZPE 181*, 2012, p. 173–182. Vezi *infra*, nr. 1584.

1567. S. Nemeti, D. Dana, *Ptolémée et la toponymie de la Dacie (I)*, *Classica et Christiana* 7, 2012, 2, p. 431–437; autorii propun emendarea toponimului din inscripția de la Ilișua (v. CEpR, XXX, 1436): *Arcobara* (acest toponim devine obsesiv; v. *supra*, nr. 1563).

1568. C. C. Petolescu, *Un nou toponim în Dacia Superior: Bassiana*, *SCIIVA* 63, 2012, 1–2, p. 137–140.

1569. C. C. Petolescu, G. Crăciunescu, *Cultul lui Jupiter Dolichenus la Drobeta*, *Drobeta* 22, 2012, p. 170–175.

1570. I. Piso, F. Marcu, Ov. Țentea, G. Cupcea, R. Varga, *Das Kapitol von Sarmizegetusa*, *Dacia N.S.* 56, 2012, p. 119–123.

Dovada existenței unui *Capitolium* este inscripția AÉ 1978, 666 = IDR, III/2, 212 menționând un *epulum Iovis*. A fost identificat la vest de *forum novum*.

1571. Rada Varga, M. Săsărman, *Nomina Germanorum ex provincia Dacia*, *SCIIVA* 63, 2012, 1–2, p. 83–97.

1572. P. Weiß, *Auxiliardiplome für die dakischen Provinzen, Pannonia Superior und eine Provincia inermis*, *ZPE* 181, 2012, p. 183–201 («Alle Stücke kommen mit großer Wahrscheinlichkeit aus dem Raum der mittleren und unteren Donau, wie die große Mehrzahl der neueren Funde, und befinden sich seit längerem in Privatbesitz»). V *infra*, nr. 1583, 1585–1586.

Inscripții recent descoperite sau revizuite

(nr. 1573–1582)

1573. SVCIDAVA (Celei, or. Corabia, jud. Olt). Stâlp miliar de calcar, descoperit în anul 1913; văzut în 1936 de D. Tudor. Din cauza condițiilor de păstrare, inscripția este acum aproape ștearsă. În prezent se află în expoziția muzeului din zona sitului Sucidava.

D. Tudor, *AO*, 17, 1938, p. 1–7; AÉ, 1939, 19; D. Tudor, în *Serta Hoffilleriana*, Zagreb, 1940, p. 241–247, fig. 1; W. Ensslin, *Klio* 35, 1942, p. 170; IGLR, 278; Piso, *op. cit.* (*supra*, nr. 1552), p. 328–329, fig. 7–8 (foto, desenul inscripției; după Tudor)

Tudor:

*Imp(eratori) [D(omino)] n(ostro) [F(lavio) Val(erio) Con-]
stant[ino Aug(usto) et]
C[a]es(ari)b(us) no[st]ris (duobus)]
m(ille) p(assuum) I*

Piso:

*Imp(eratore) [C(aesare)] F[l(avio) Val(erio) Con]-
stant[ino Aug(usto) et]
C[a]ess(aribus) b(eatissimis) no[b(ilissimis) a Suc(idava)]
m(ille) p(assuum) I*

sau

*Imp(eratore) [C(aesare)] F[il(avio) Val(erio) Con]-
stant[ino P(io) F(elice)Aug(usto) et nobb(ilissimis)]
C[a]ess(ari)b(us) n[n(ostris a Suc(idava)]
m(ille) p(assuum) I*

1574. Lăpușnicel (jud. Caraș-Severin). Stâlp miliar din tuf calcaros, descoperit prin 1975–1976 în locul „Znamăn” sau „Piatra Împăratului”, în culoarul care leagă depresiuna Mehădiei de cea a Almăjului.

Piatra avea o formă paralelipipedică, măsurând 1,82 × 0,34 × 0,33 m; acum este spartă în trei bucăți. Partea superioară martelată; în partea păstrată, literele sunt înalte de 3–4 cm.

O. Răuț, O. Bozu, R. Petrovszky, *Banatica* 4, 1977, p. 147–148; O. Bozu, *Banatica* 5, 1979, p. 187–200; AÉ, 1980, 783; F. Fodorean, în *Orbis antiquus. In honorem Ioannis Pisonis*, Cluj–Napoca, 2004, p. 527–530, nr. 3; AÉ, 2004, 1220; F. Fodorean, *Drumurile din Dacia romană*, Cluj–Napoca, 2006, p. 75–79, nr. 5; I. Piso, *op. cit. (supra, nr. 1552)*, p. 326–328, fig. 5–6 (foto, desen), cu lectura:

[- - -]
[Vo]lus-
iano P(io) [F(elice) Aug(usto)]
[a - - -] m(ilia) p(assuum)]
5 [-]X[-] (?)

Din aceeași epocă, vezi stâlpul miliar de la Micia (*infra*, nr. 1575).

1575. MICIA (Vețel, mun. Deva, jud. Hunedoara). Stâlp miliar de tuf calcaros, foarte poros; condiții de descoperire necunoscute. Dimensiuni: \hat{h} = 2,35 m, diam. 0,40–0,24 m. Scriere neîngrijită; litere înalte de circa 5 cm.

CIL, III, 8061; IDR, III/3, 50; F. Fodorean, *Drumurile*, p. 74–75, nr. 4. I. Piso, *op. cit. (supra, nr. 1552)*, p. 324, nr. 3, fig. 3–4 (foto, desenul inscripției), compară edițiile von Domaszewski (CIL) și Fodorean, propunând lectura:

*Imp(eratore) C(aesare) Caio Vi-
vio Trebonia-
no Gallo P(io) F(elice)
Aug(usto) p(atre) [p(atriciae)] et
5 Imp(eratore) C(aesare) G(aio) Vivio
Afinio Ga[ll]o
Vell]dominia-
no
Vol[usi]an[o]
10 Aug(usto) p(atre) p(atriciae)
ab Apu[l(o) m(ilia)] p(assuum)
XLV*

Datare: anii 251–253. Distanța înscrisă (45 mile romane = 66,532 km) corespunde cu cea dintre Apulum (Alba Iulia) și Micia (Vețel).

1576. Mera (jud. Cluj). Stâlp miliar descoperit întâmplător în anul 1932, pe drumul de la Napoca spre Porolissum. Coloana se sprijinea pe o bază patrulateră; înălțimea totală 2,25 m, cea a stâlpului 1,75 m, diam. 0,3 m. Se păstrează în Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei, Cluj–Napoca (inv. IN 32 = V. 15784).

C. Daicoviciu, AISC, I/2, 1928–1932, p. 48–53, fig. 2 (desen) (= *Dacica*, Cluj–Napoca, 1970, p. 224–230); ILD, 2005; F. Fodorean, *Drumurile*, Cluj–Napoca, 2006, p. 68–71, nr. 2. Revizuirea lecturii, cu o reconstituire grafică: I. Piso, *op. cit. (supra)*, nr. 1552), p. 321–323, nr. 1, fig. 1 (foto) – 2 (desen, reconstituire).

*Imp(erator) Caes(ar) [M(arcus) Aurelius]
Antonin[us Aug(ustus) Arm(eniacus)]
p(ontifex) m(aximus) tr(ibunicia) p(otestate) X[VIII/XX, imp(erator) II/IV
con(sul) III et]*

*Imp(erator) Caes(ar) [Lucius) Aurelius]
5 Verus Aug(ustus) [Arm(eniacus) tr(ibunicia) p(otestate) IV/VI imp(erator) II/IV]
co(n)s(ul) II fecer[unt a Napoca]
m(ilia) passuum) V[IIII]*

*Imp(eratore) Cae[s(are) M(arco)]
Aur(elio) An[to-]
nino [Aug(usto)]*

Inscripția din r. 1–6 este scrisă pe o suprafață netezită special; datează din timpul lui Marcus Aurelius (anul 166). Ultimele trei rânduri, retrase mai spre dreapta, se referă la alt împărat (Caracala), al cărui nume este în cazul ablativ.

1577. Almașu Mare (Sălaj). Sâlp miliar descoperit în anul 1851 pe drumul care leagă castrul de la Bologna de cel de la Sutor (*Optatiana*). A fost văzut de C. Torma și A. von Domaszewski (acesta i-a făcut un mulaj). Dispărut.

C. Torma, AEM, 3, 1979, p. 92–93, nr. 13; CIL, III, 8060 (+ p. 1379); F. Fodorean, *Drumurile*, p. 71–73, nr. 3; I. Piso, *op. cit. (supra)*, nr. 1552), p. 323–324, nr. 2.

*Imp(erator) Caesari (!) Caius [[Iul(ius) Verus Ma]]-
[[xi[mi]nus]] P(ius) F(elix) Aug(ustus) pontif[ex]
[[maximus]] trib(uniciae) potestat[is]
[[imp(erator) III co(n)s(ul) pater patria[e]
5 et C(aius) [[Iul(ius) V[er]u]s M[aximus]]
nobilissim[us] Caes(ar) fil(ius) Augu[sti]
m(ilia) p(assuum) XVI a R[- - -]VL vico Au[- - -]?*

Inscripția datează din timpul domniei lui Maximin Tracul și a fiului său (anul 236).

O dilemă este creată de numele localității unde s-a descoperit inscripția: o localitate numită Almașu Mare se află în jud. Alba, la 17 km vest de Zlatna. O altă localitate, aproape omonimă, Almașu (în maghiară Nagy Almás), se află în jud. Sălaj (v. *infra*, nr. 1581); aceasta este foarte probabil locul unde s-a descoperit inscripția (vezi mențiunea lui I. Piso: „sur la route qui relie le camp de Bologna au camp d’*Optatiana* (Sutor)”).

Pe baza indicației de pe *milliarium* de la Aiton (CIL, III, 1627): *a Potaissa Napocae* („de la Potaissa la Napoca”), s-ar părea că numele localității de unde se măsoară distanța era *R[- - -]ul(um)*, iar localitatea până la care s-a înscris distanța se numea *vicus Au[- - -]* (în inscripție în cazul ablativ: I. Piso). Distanța indicată (16 mile = 23,656 km) corespunde cu cea dintre Bologna (care totuși rămâne în continuare cu numele doar parțial cunoscut) și Almașu (care poate fi identificat cu acel *vicus Au...* sau *An...*)

Prima localitate a fost identificată de unii epigrafiști (vezi rezumatul discuțiilor la I. Piso) cu cea din inscripția de pe o tăbliță cerată de la Alburnus Maior (IDR, I, tab. cer. D): *ex libello qui propositus est Alb(urno) Maiori ad statione(m) Resculi*. – ceea ce este inadmisibil.

1578. POTAISSA. Altar de conglomerat calcaros, cu o ușoară adâncitură în partea superioară. Descoperit în termele castrului, în anul 2000, alături de cel de la numărul următor, răsturnat în colțul de sud-vest al vestibulului E (autorul trimite la fig. 12, planul termelor). Dimensiuni: 1,08 × 0,63 × 0,43 m. Câmpul inscripției: 0,51 × 0,51 m; litere înalte de 4–5 cm, relativ îngrijite, dar afectate de consistența neomogenă a pietrei. Muzeul Turda, inv. 17092.

M. Bărbulescu, *Inscripțiile* (v. *supra*, nr. 1553), p. 187–188, nr. 22, fig. 85 (foto) – 86 (desen al inscripției).

Fortunae
Pro salute D(omini) n(ostri) Imp(eratoris)
 [[-----]]
M. Publicianus Rh[enus],
 5 *praef(ectus) alae I Bat(avorum) ∞ a-*
gens vice praef(ecti) leg(ionis)

Vezi și inscripția următoare.

1579. POTAISSA. Altar de conglomerat calcaros, cu o ușoară adâncitură în partea superioară. Descoperit în anul 2000, alături de cel de la numărul anterior. Dimensiuni: 1,03 × 0,57 × 0,47 m. Câmpul inscripției: 0,62 × 0,47 m; litere înalte de 4,5–5 cm, relativ îngrijite, dar afectate de consistența neomogenă a pietrei. Muzeul Turda, inv. 17093.

M. Bărbulescu, *Inscripțiile* (v. *supra*, nr. 1553), p. 188–193, nr. 23, fig. 87 (foto) – 88 (desen al inscripției).

Aesculapio et Hygiae
Pro salute D(omini) n(ostri) Imp(eratoris)
 [[-----]]
M. Publicianus Rhe-

5 [n]us, praef(ectus) alae Bat(avorum)
[a]gens vice praef(ecti) leg(ionis)

Cele două inscripții au fost datate de editor în timpul domniei lui Gallienus, al cărui nume a fost răzuit în r. 3; autorul recunoaște chiar partea de sus a unei litere, *C* sau *G*. Dificultatea de a întregi acest rând decurge din faptul că numele acestui împărat (condamnat la început de Senat, dar proclamat *divus* la insistențele lui Claudius II) nu a fost martelat în inscripțiile din Dacia, astfel: o inscripție chiar de la Potaissa, închinată lui Deus Azizus Bonus Puer Conservator, pentru sănătatea împăraților Valerianus și Gallienus (CIL, III, 875); inscripție de la Mehadia, închinată lui Gallienus de către *cohors III Delmatarum Valeriana Galliena* (IDR, III/1, 77); inscripție de la Băile Herculane, închinată *Dis magnis et bonis Aesculapio et Hygiae*, de către M. Aurelius Veteranus, *praef(ectus) leg(ionis) XIII G(eminae) Gall(i)enianae* (IDR, III, 1, 54 = CIL, III, 1560); vezi alte două inscripții din aceeași vreme: o dedicație a Coloniei Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa pentru P. Licinius Cornelius Valerianus, *nobilissimus Caes(ar)*, fiul lui Gallienus (IDR, III/2, 82 = CIL, III, 7971 = ILS, 554); la Tibiscum, *ordo mun(icipii) Tib(iscensis)* onorează cu o inscripție pe Cornelia Salonina, soția aceluiași împărat (IDR, III/1, 84). Totuși, datarea inscripției în timpul lui Gallienus este asigurată de faptul că în fruntea legiunii V Macedonica se afla un prefect (v. *supra*) – absent atunci de la Potaissa (plecat la război sau poate înlocuit violent de o revoltă militară; vezi SHA, *Divus Claudius*, 17, 3), prin M. Publicianus Rhenus, prefectul alei *I Batavorum milliaria* (castrul acestei trupe era la Războieni), purtând titlul *agens vice praef(ecti) leg(ionis)*; asemenea avansare reprezintă o noutate absolută pentru ordinea rangurilor în armata romană.

În această situație, suntem tentați (ceea ce M. Bărbulescu refuză totuși, p. 198–199) a propune în r. 3 numelele unui uzurpator din timpul împăratului Gallienus: *[[Re]]g [[alianus Aug(ustus)]]* sau eventual *[[In]]g [[enuus Aug(ustus)]]* (despre aceștia, vezi biografiile din *Historia Augusta*; v. și D. Kienast, *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*², Darmstadt, 1996, p. 223–224).

1580. POTAISSA. Fragment de stelă funerară, descoperit în turnul bisericii reformate din Turda (refolosit ca material de construcție). Dimensiuni: 0,50 × 0,35 m. Litere înalte de 3,5–5 cm; unele (îndeosebi r. 5 și 6) păstrează urme de vopsea roșie. Primul rând, conținând formula binecunoscută *D(is) M(anibus)*, lipsește; din primul rând păstrat se mai observă doar baza literelor (unde editorul reconstituie numele defunctului); în cel următor, ligatura *A + N*; în r. 4, posibil semnul pentru *centurio*; în r. 5, litera *L* în formă de *lambda* grec.

M. Săsărman, în *Scripta classica*, Cluj–Napoca, 2011 (v. *supra*, nr. 1552), p. 361–364, pl. I (foto și desen).

[D(is) M(anibus)]
Aur(elius) Iuli[anus, - - -]
vixit an(nis) [- - - - -]
ius, 7 (centurio) et C[- - -]
5 *fili, pat[ri bene-]*
me[renti fecerunt]

Primul dintre fiii defunctului putea fi centurion în legiunea V Macedonica. Prima jumătate a secolului al III-lea.

1581. Jebucu (com. Almaș, jud. Sălaj). Altar de calcar aflat acum în zidul bisericii reformate din Jebucu. Dimensiuni (cele maxime): 0,72 × 0,45 × 0,72 cm, câmpul epigrafic 49 × 62 cm.

R. Ardevan, R. Zăgrean, *Analele Banatului*, s.n. 20, 2012, p. 73–84.

Partea stângă a inscripției este deteriorată; textul este astfel reconstituit de editori:

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo)
 [et Geni]o DD[[D]] NN[[N]] SEV(eri)
 [et Ant(onini)] AVGG ET GETAE C(aesaris)
 [c(ives) R(omani) et] VICA NIVICI
 5 [Ruco]NI IMP COM
 [devoti] SACRVM POS

Formularul din r. 2–3 arată că inscripția datează din timpul împăratului Septimiu Sever și fiilor săi, între anii 198–209. Conform întregirii editorilor, dedicanții sunt [*c(ives) R(omani) et] vicani vici [Rucco]ni imp(endio) com(mune) [devoti]*; ar fi vorba de un nou toponim identificat pe harta Daciei. Acesta apare în *Îndreptarul geografic* al lui Ptolemeu (IV, 8, 4), împreună cu altele din nordul Daciei: Ρουκκόλιον, Δοκίδαυα, Πορόλισσον, Αρκοβάδαυα, Τρίφουλον, Πατρίδαυα, Καρσίδαυα, Πετρόδαυα; dintre acestea, pot fi identificate sigur doar *Porolissum* (Moigrad) și *Arcobadara* (aproape de castrul de la Ilișua)¹. Primele două toponime menționate de Ptolemeu sunt situate la vest de Porolissum, prin urmare *extra fines provinciae*; probabil se aflau pe un drum care venea spre Porolissum, apoi la Arcobadara și prin nordul Transilvaniei, trecând munții în Moldova.

Locul descoperirii inscripției era aproximativ la jumătatea distanței dintre Porolissum și Napoca; Ptolemeu menționează în continuarea celor de mai sus, evident de la nord spre sud, următoarele toponime: Ούλπιανόν, Νάπουκα, Πατρούισσα (evident, Potaissa), Σαλίναι. Totuși, *Ulpianum* nu apare în *Tabula Peutingeriana*; înseamnă că acest vicus nu se afla pe drumul imperial care, de la Napoca la Porolissum, trecea prin *Optatiana*, *Largiana* și *Certiae*. Prin urmare, *Ulpianum* se afla la vest de acest drum, putând fi localizat undeva în apropiere de Jebucu – de unde piatra va fi fost adusă mai târziu și reutilizată ca material de construcție pentru biserica din această localitate. Citim astfel, la începutul r. 5: [*Ulpia]ni*.

1582. Ilișua (jud. Bistrița-Năsăud). Vas de lut (ulcică).

Descoperită în *retentura sinistra* a castrului, în anul 2009. Dimensiuni: î = 10 cm, diam. gură = 8 cm, diam fund = 4,5 cm. Pe umărul vasului, un grafit zgâriat în pasta arsă;

¹ Localizarea acestui toponim s-a făcut pe baza unei inscripții descoperită la Ilișua, de mai multe ori reluată (AÉ 2006, 1130 = 2007, 1190). În cronică epigrafică pe anul 2009, nr. 1373, noi am exprimat părerea că așezarea rurală dezvoltată pe lângă castrul alei Tungrorum Frontoniana trebuie să se fi numit *Tongri* (vezi Geogr. Rav. 4, 5: *Congri* !) sau *Ad Tungros*; dar *Arcobadara* era alt toponim, centrul unui *territorium* învecinat cu castrul tungrilor; vezi în această privință studiul citat *supra*, nr. 1267. Vezi acum într-o altă descoperire epigrafică externă, un *territorium Bassianae* (*supra*, nr. 1268).

litere înalte de 0,5–1 cm (cea de-a patra literă, înaltă de 1,4 cm). Muzeul județean Bistrița-Năsăud; inv. 23559.

Bibl.: *supra*, nr. 1563 (v. nota 6: ”Adresăm mulțumirile noastre doamnei Hélène Cuvigny (CNRS/IFAO), care, cu experiența lecturii numeroșilor (*sic*) ostraca din Deșertul Oriental din Egipt (dintre care unii în latină), ne-a oferit cu generozitate lectura cea mai coerentă pentru ultima secvență”).

Priscus dupl(icarius)

Alt *duplicarius* din *ala Tungrorum Frontoniana* : CIL, III, 811.

Inscripții externe privitoare la istoria Daciei

(nr. 1583–1587)

1583. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (*tabella II*). Dimensiuni: 10,3 × 6,3 cm. Loc de păstrare necunoscut.

P. Weiß, ZPE 181, 2012, p. 183–188, nr. 1 (foto, p. 184)

Intus:	Extrinsecus:
]B[VRBANI
/// PRAEST	ROMANI
RVFVS	VIBIANI
] / RO SYRO	
///// F EIVS	DAPHNI
///// F EIVS	
I N O F EIVS	GEMELLI
INAE Fi/ EIVS	FESTI

Singura posibilitate de datare este oferită de numele (de fapt: numai *cognomina*, în cazul genitiv) martorilor de pe extrinsecus; în această formă se regăsesc pe diploma de la Tibiscum din anul 126 (IDR, I, 8 = RMD, I, 27); editorul este de părere că și această diplomă privește armata Daciei Superior. Numele trupei în care a servit posesorul diplomei este necunoscut, dar se cunoaște cognomenul prefectului: *Rufus*. Posesorul diplomei era originar din Syria: trupa în care a servit ar putea fi *cohors II Flavia Commagenorum* (cf. diploma din 123: RGZM, 22 = ILD, 26).

1584. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (*tabella I*). Dimensiuni: \hat{h} = 7,2 cm, lat. 11 cm, gros. = 1 mm. Loc de păstrare nemenționat.

W. Eck, A. Pangerl, ZPE 181, 2012, p. 173–201, foto (ambele fețe, p. 174–175).

Extrinsecus:

[----- *cum uxorib(us) quas*
tunc habuiss(ent) cum est civit(as) iis data

- aut cum iis quas post(ea) duxis(sent) dumtaxat
singulis. Praeter(ea) praestitit ut liber(i)
eorum quos praesidi provinc(iae) ex se
5 antequam in castra irent procrea-
tos probaver(int) cives Romani essent.
A(nte) d(iem) VII K(alendas) Mai(as)
L(ucio) Granio Casto
Ti(berio) Iunio Iuliano co(n)s(ulibus).
10 Coh(ortis) I Thracum sag(ittariorum) cui praest
C. Annius Titianus Altin(o)
ex pedite
Industi Selinis f(ilio) Lamot(e) ex Cil(icia)*

Intus

- [Imp(erator) Caesar divi Hadriani] f(ilius) divi Traiani Part(hici)]
[nep(os) divi Nervae ab]nep(os) T. Aelius Hadr(ianus)
[Antoninus Aug(ustus) Pius] pont(ifex) max(imus) tr(ibunicia) pot(estate) V
imp(erator) II co(n)s(ul) IIII] p(ater) p(atriciae)
5 [eq(uitibus) et ped(itibus) qui mil(itaverunt)] in al(is)] III et coh(ortibus) X
q(uae) a(ppellantur) I Bat(avorum)
[∞ et I Hisp(anorum) et I Gal(lorum) et I] Aug(usta) et I Thr(acum) et I
Alp(inorum) et
[I Ubior(um) et I Vindel(icorum) ∞ et I] Gall(orum) et II Fl(avia) et IIII
Hisp(anorum)
[et II Gall(orum) et VIII Raet(orum)] c(ivium) R(omanorum) et num(ero)
pedet(um) (sic)
[sing(ularium) Britann(icianorum) et sunt] in Dac(ia) Sup(eriore) sub Mus-
10 [tio Prisco quinis et vicens(is) pl(uribusve) st(ipendiis) em(eritis) dim(issis)
[honest(a) miss(ione) quor(um) no]m(ina) subscr(ipta) sunt civ(itatem)
[Roman(am) qui eorum non] hab(erent) ded(it) et con(ubium) cum
[uxor(ibus) quas tunc ha]b(uissent) cum est civ(itas) iis dat(a)
[aut cum is quas post(ea) dux(issent) dumtax(at) sing(ulis),
15 [Praeter(ea) praestitit ut] liber(i) eorum quos
[praesidi provinciae] ex se antequam
[in castra irent procreatos probaver(int)]
[cives Romani essent]*

Prima parte a textului de pe *extrinsecus* lipsește, dar se reconstituie cu ajutorul celui de pe *intus* (și aici, partea stângă lipsă).

Datele titulaturii imperiale, alături de indicația din r. 7 de pe *extrinsecus*, permit datarea diplomei la 25 aprilie 142. Perechea de consuli, L. Granius Castus și Ti. Iunius Iulianus, este nou cunoscută.

Trupa în care a servit posesorul diplomei este atestată în Dacia Superior prin alte diplome militare (vezi C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, București, 2002, p. 122–123, nr. 58); comandantul, C. Annius Titianus, originar din *Altinum* (Italia de nord), este și el nou cunoscut în prosopografia milițiilor ecvestre. Posesorul diplomei era originar din Cilicia, de unde fusese recrutat prin 117; editorii consideră că trupa participase la războiul cu parții, iar după război și-a umplut golurile prin recrutare locală, din provinciile orientale.

Pe *intus*, în r. 8, forma PEDET poate fi o eroare de gravare, dar și urmare a evoluției lingvistice: trecerea vocalei *i* neaccentuat în *e* (v. H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București – Paris, 1978, p. 175–176, § 119). Din această diplomă, rezultă că, în anul 142, formațiunea de *pedites singulares Britannici* era deja organizată ca un *numerus*; transformarea s-a petrecut cel mai târziu la începutul domniei lui Antoninus Pius (o diplomă din anul 140 menționează *numerus equitum Illyricorum* din Dacia Inferior; IDR, I, 13 = RMD, 39). Prin urmare, în diploma din 13 decembrie 156/157, r. 11, trebuie completat acum: *[et numero ped]it(um) singul(arium) Britannic(ianorum)*.

Din textul diplomei mai trebuie reținută formularea din r. 3–6 (*extrinsecus*) și 15–18 (*intus*): *praeter(ea) praestitit ut liberorum quos praesidi provinc(iae) ex se antequam in castra irent procretos probaver(int) cives Romani essent*: „în afară de acestea stabilește că, dacă (militarul) probează guvernatorului provinciei că aceia dintre copii au fost procreați de el înainte de înrolare (*antequam in castra irent*: „înainte de a merge în castru”), (aceștia) să fie cetățeni”; asemenea prevedere se mai întâlnește în câteva diplome militare: RMD, I, 53 (a. 159?); RMD, V, 397 (a. 144), 401 (a. 146), 416 (a. 155/6); AÉ, 2005, 1114 (poate tot din a. 114).

1585. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (colțul drept superior; *tabella I*). Dimensiuni: 4,5,3 × 4,4 cm. Loc de păstrare nemenționat (colecție privată).

P. Weiß, ZPE 181, 2012, p. 190–192, nr. 3 (foto, p. 190).

Extrinsecus:

*[Imp(erator) Caesar divi Hadri]ani f(ilius) divi
[Traian(i) Parthic(i) nep(os) divi N]erv(ae) pronep(os)
[T. Aelius Hadrian(us) Ant]onin(us) Aug(ustus) Pius
[pont(ifex) max(imus) trib(unicia) pot(estate) – i]mp(erator) II co(n)s(ul) III
p(ater) p(atriciae)
5 [equit(ibus) et pedit(ibus) qui milit(averunt) in alis<lis> et
[coh(ortibus) - - - quae appell(antur) (1) Silia]n(a) et (2) Pan(noniorum) et
Gal(lorum)
[et (3) I Tung(rorum) Front(oniana) ? et (1) I - - - ∞ et (2) I Ulp(ia) Brit(tonum)
[et (3) I - - - ∞ et (4) I - - - ∞] I Fl(avia) Hisp(anorum)]
[∞ et - - - - -]P*

Intus:

*[- - - - - quorum nomina subscripta]
sunt civ(itatem) R[omanam qu(i) eor(um) non hb(erent) ded(it) et]
con(ubium) cum ux(oribus) qu(as) tunc hab(uissent) cum est]
civ(as) iis dat(a) aut siq(ui) cael(ibes) ess(ent) cum iis qu(as) post(ea)
dux(issent)] dumtax(at) s[ingulis]*

Editorul datează diploma între 142 (pe baza titlului *imp. II*; *consul III* a fost în anul 140) și 144 (la începutul anului 145 a fost *consul IIII*); vezi G. Alföldy, *Konsulat und Senatorenstand unter den Antoninen*, Bonn, 1977, p. 140 și 149).

1586. Proveniență necunoscută. Două fragmente de diplome militare, care se îmbină; *tabella I*, colțul stâng superior. Dimensiuni: 3,2 × 3,7 cm. Loc de păstrare nemenționat (colecție privată).

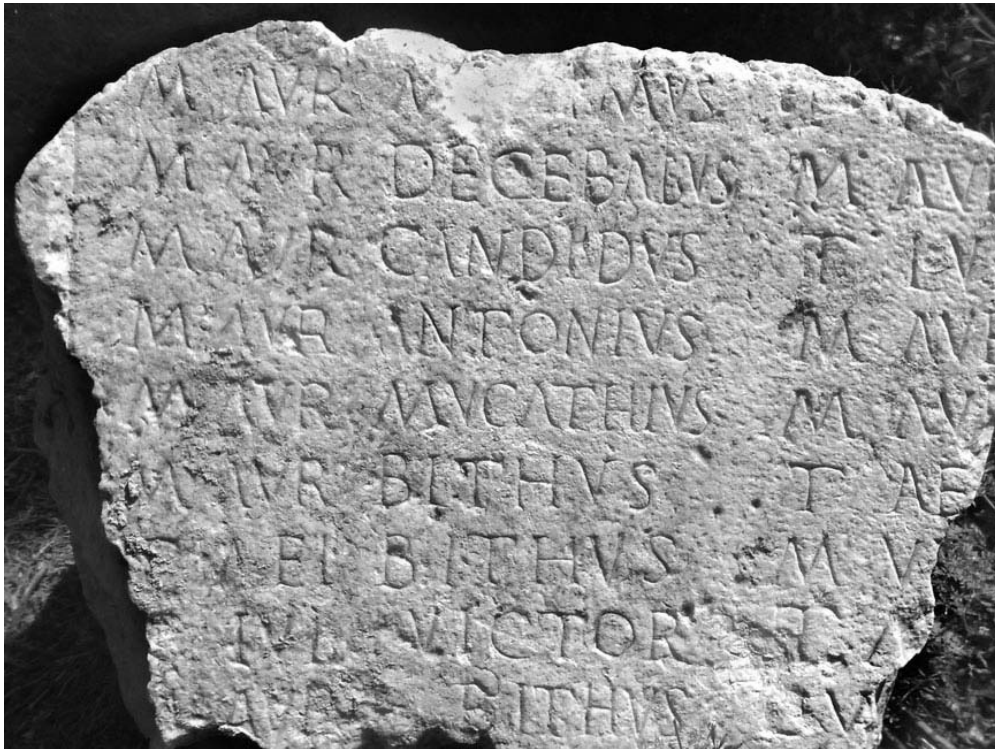
P. Weiß, ZPE 181, 2012, p. 192–194, nr. 4 (foto, p. 192–193).

Extrinsecus:	Intus:
IMP CA	IMP CA
PART H	CI NEP
VS HA	ANTONI
MAX TR PO	IMP II
EQVITIBVS E	eQVITIBVS
ALIS III QVAE	quAE AP
////ASTVRVM	
I/////R ET COH	

Pe ambele fețe, primele patru rânduri conțin numele împăratului Antoninus Pius cu titulatura sa; datare largă, între 154–161. Se păstrează numele unei singure trupe (*extr.*, r. 7); în această privință, editorul are în vedere, pentru o posibilă întregire, numele a trei alae din Dacia Inferior: *equitibus e[st] peditibus qui militaver(unt) in] alis III quae [appell(antur) I Claud(ia) Gallor(um) Capit(oniana) et I] Asturum [et I Hispanor(um) et numer(o) equit(um) Illy]r(icorum) et coh(ortibus) [- - -]*.

Dar, după același autor, mai poate fi vorba și de *ala III Asturum* din Britannia.

1587. Timacum Minus (în Moesia Superior; acum Ravna, Zajecar, Serbia). Piatră de calcar, conținând o listă de nume. Colecție privată nemenționată.

Fișă prezentată de Friedericke Harl (Universitat Salzburg); pe site-ul *Ubi erat Lupa*, nr. 19511, cu fotografie bună (dar tăiată ușor n dreapta și jos); conform fișei ntocmite, inscripția este următoarea (vezi și D. Dana, *art. cit.* [*supra*, nr. 1563], p. 238).

col. I	col. II
[. - - - - -]	[. - - - - -]
<i>M(arcus) Aur(elius) M[---]mus</i>	[. - - - - -]
<i>M(arcus) Aur(elius) Decebalus</i>	<i>M(arcus) Aur(elius) [---]</i>
<i>M(arcus) Aur(elius) Candidus</i>	<i>T(itus) Iul(ius) [---]</i>
5 <i>M(arcus) Aur(elius) Antonius</i>	<i>M(arcus) Aur(elius) [---]</i>
<i>M(arcus) Aur(elius) Mucathius</i>	<i>M(arcus) Aur(elius) [---]</i>
<i>M(arcus) Aur(elius) Bithus</i>	<i>T(itus) Ae[l(ius) ---]</i>
<i>P(ublius) Ael(ius) Bithus</i>	<i>M(arcus) V[---]</i>
<i>C(aius) Iul(ius) Victor</i>	<i>T(itus) A[---]</i>
10 <i>M(arcus) Aur(elius) Bithus</i>	<i>C(aius) V[---]</i>
[. - - - - -]	[. - - - - -]

Remarcăm n col. I, r. 3, numele *M. Aurelius Decebalus*. n col. 2, câteva observații: r. 4, din *nomen*, prima literă pare a fi *L* (dar marginea fotografiei fiind tăiată, probabil că autoarea fișei are dreptate când citește *IVL*); r. 8, probabil *M. Ul[p(ius) - - -]* (din *nomen*, după *V*, se observă capătul de sus al unei haste, care poate fi *L*); r. 9 *T(itus) Ae[l(ius) - - -]*; r. 10 *C. Vq[l(erius) - - -]*. D. Dana atribuie acest fragment de *laterculus* legiunii VII Claudia; dar lipsa rangurilor și (sau) a domiciliului ne ndeamna a-l atribui unei asociații (poate religioasă).

B. MOESIA INFERIOR

(Dobrogea)
(1588–1602)

Bibliografie – Generalitati

(1588–1598)

1588. L. Mihăilescu-Brliba, Iulia Dumitrache, *La colonisation dans le milieu militaire et le milieu civil de Troesmis*, Iași, 2012, 172 pag.

*

1589. Al. Avram, *Notes pigraphiques (II)*, *Pontica* 45, 2012, p. 489–501. Vezi mai departe, nr. 1600–1601.

1590. D. Aparaschivei, *Physicians and Medicine in the Roman Army of Moesia Inferior*, *Dacia N.S.* 56, 2012, p. 99–118.

1591. Maria Bărbulescu, Livia Buzoianu, *Trois fragments indits d'une architrave tomiteine – ISM II 44*, *Pontica* 45, 2012, p. 503–512.

Autoarele propun o reconstituire, desfășurată, a amplasării pieselor arhitravei (vezi în special fig. 5) și propun reconstituirea textului inscripției astfel:

[Q(uinto) Rosci]o Mu[re]na [Coelio Silio] I[ulio Pompeio Falcone leg(ato)]
 Aug(usti) [pr(o) pr(aetore)]
 [Ἡγεμονεύου]τος Κυεί[ντ(ου)] Ροσκίου [Μουρῆνα Κοιλίου] Σ[ιλίου] Ιουλίου
 Πομπηίου Φάκ[ρονος] πρεσβ[ευτοῦ] Σεβ[αστοῦ] καὶ ἀντιστρατήγου]

Prezența lui Q. Pomponius Falco în Moesia Inferior, mai întâi ca legat al legiunii V Macedonica în cursul războiului dacic al lui Traian (în *expeditio prima*, din anii 101–102; IDRE, I, 101, Tarracina; II, 374, Efes;), apoi ca guvernator al provinciei Moesia Inferior (anii 116–117), este ilustrată de mai multe inscripții descoperite la Oescus (CIL, III, 7433 = ILB, 84), Durostorum (AÉ, 1936, 14 = ISM, IV, 86), Tropaeum (CIL, III, 12470 = ISM, IV, 9) și Tyras (AÉ, 1934, 112).

1592. D. Dana, *L'impact de l'onomastique latine sur les onomastiques indigènes dans l'espace thrace*, în vol. *Les noms de personnes dans l'Empire Romain. Transformations, adaptation, évolution*, sous la direction de Monique Dondin-Payre, Bordeaux, 2011, p. 37–87.

1593. W. Eck, A. Pangerl, *Ein weiteres Diplom aus einer Konstitution für die Truppen von Moesia Inferior von 14. August 99*, ZPE 180, 2012, p. 295–301. V. *infra*, nr. 1599.

1594. Florian Matei-Popescu, *A Greek Inscription from Tomis (MNA 1419)*, în *Scripta classica Radu Ardevan sexagenario dedicata* (v. *supra*, nr. 1552), p. 307–310.

1595. L. Mihăilescu-Bîrliba, *Note épigraphique sur les Valerii de l'inscription ISM V 137*, SAA 18, 2012, p. 125–126.

1596. Idem, *Les «Romains» dans la cité d'Istros sous le Haut-Empire*, Dacia N.S. 56, 2012, p. 91–98.

1597. L. Mihăilescu-Bîrliba, Iulia Dumitrache, *Les Thraces dans l'armée romaine d'après les diplômes militaires*, I. *Les diplômes de Claude à Domitien*, Dialogues d'histoire ancienne 38, 2012, 2, p. 1–8. Vezi *supra*, nr. 1562.

1598. C. C. Petolescu, *Les derniers légats de la province Moesia Inferior*, Pontica 45, 2012, p. 513–517.

Inscripții recent descoperite sau revizuite

(nr. 1599–1602)

1599. Proveniență necunoscută («Zum Fundort waren keine Hinweise erhältlich; eine Herkunft aus dem östlichen Balkanbereich ist aber wie in vielen anderen Fällen wahrscheinlich»).

Diplomă militară. Se păstrează amândouă tăblițele. Dimensiuni: 16,6 × 13 cm. Locul de păstrare nu este menționat.

W. Eck, A. Pangerl, ZPE 180, 2012, p. 295–301 [v. *supra*, nr. 1593].

Tabella I
Extrinsecus

- Imp(erator) Caes[ar] div[i Nervae] f(ilius) Nerva Traianus
August[us Ge]rma[nicus ponti]fex ma-
[ximus tribunic(ia) potesttat(e) III co(n)s(ul) II] p(ater) p(atriciae)
[equitibus] et peditibus qui militant in alis*
- 5 *trib[us e]t cohortibus septem quae appellan-
[tur (1) I] Asturum et (2) I Flavia Gaetulorum et
[(3) I Vespa]siana Dardanorum et (1) I Lepidiana
[c(ivium) R(omanorum) et [(2) I] Tyrriorum et (3) I Lusitanorum Cyre-
naica et (4) II Flavia Brittonum et (5) II Chalci-*
- 10 *denorum et (6) III et (7) VII Gallorum et classici et
sunt in Moesia Inferiore sub Q. Pomponio Ru-
fo item dimissis honesta missione qui qui-
na et vicena plurave stipendia meruerunt
quorum nomina subscripta sunt ipsis li-*
- 15 *beris posterisque eorum civitatem dedit et
conubium com uxoribus quas tunc
habuissent cum est civitas iis data aut si
[qui] caelibes essent cum iis quas postea du-
[xis]sent dumtaxat singuli singulas.*
- 20 *A(nte) d(iem) XIX K(alendas) Sept(embres)
Q(uinto) Fabio Barbaro
A. Caecilio Faustino co(n)s(ulibus).
Alae I Flaviae Gaetulorum cui praest
Q. Planius Sardus C(ai) f(ilius) Pup(inia) Truttedius Pius*
- 25 *gregali
Bitho Aulucenthi f(ilio) Besso
et Zatsi Pliconis filiae uxori eius Bessae et Sabinae filiae eius.
Descriptum et recognitum ex tabula aenea*
- 30 *quae fixae est Romae in muro post templ[um]
Divi Augusti ad Minervam.*

Textul se repetă, cu mici diferențe, pe *intus* primei table (r. 1–13), precum și pe *intus* celeilalte tăblițe (r. 14–31). Pe *extrinsecus* tăbliței II, sunt trecute numele celor șapte martori (la genitiv).

Pe baza puterii tribuniene (r. 3) și a indicației din r. 20, diploma datează din 14 august 99. Această constituție a fost acordată pentru veteranii di trupele Moesiei Inferioare: trei *alae* și șapte *cohortes*, precum și *classici* – marinarii din *classis Flavia Moesica*.

Gubernatorul provinciei de la acea dată se numea Q. Pomponius Rufus (B. E. Thomasson, *LP*, col. 131, nr. 65; idem *LP, ex parte retractatum*, 20:065; *PIR*² P 749).

Posesorul diplomei era un soldat de rând, *gregalis*, din neamul tracilor *Bessi*; din același neam era și soția sa (a se compara numele ei cu cel al altei femei, *Zetzi*, dintr-o inscripție de la Brâncovenești; AÉ, 1992, 1472 = ILD, 440). *Ala I Flavia Gaetulorum*, în care a servit el, era la acea dată sub ordinele prefectului *Q. Planius Sardus C(ai) f(i)lius Pup(inia tribu) Trutedius Pius*; acesta este pentru prima dată cunoscut în prosopografia milițiilor ecvestre.

Altă copie după *constitutio* din 14 august 99 este diploma RGZM, 8.

1600. Ion Corvin (satul Cuzgun, jud. Constanța).

Inscripție greacă, 0,89 × 0,66 × 0,20 m; semnalată în 1913 de G. Murnu, cu observația că este o epigramă funerară, care începe cu cuvintele : ΒΕΙΘΥΝΙΣ ΓΕΝΕΗ ΜΕΝ. Dispărută în cursul primului război mondial.

G. Murnu, *Monumente de piatră din colecția de antichități a Muzeului de la Adamclisi*, BCMI 6, 1913, p. 110–111; Al. Avram, *Pontica* 45, 2012, p. 490–494, fig. 1 (foto, reproducere după G. Murnu); preluată în ISM, IV, 46.

Βειθυλις γενεῆ μὲν / ἔμοί, Μοίραις δέ τοι ὄχθος /
Χρύση νῦν κείμαι [τύμ]/βον ἔχουσα κενόν,
τεσσαρακονταέτη[ς ἐν / ἀ]λεῖ βίοντον [προλιπούσα?]

Traducerea (Al. Avram): « Ma naissance (est) bithynienne, mais mon tombeau (appartient) certes aux Moires. Moi, Chryse, gis maintenant, ayant une tombe vide, puisque j'ai quitté la vie sur mer, âgée de quarante ans ».

1601. Proveniență necunoscută. Fragment de stelă de marmură reprezentând scena banchetului funerar. Dimensiuni: 0,53 × 0,446 × 0,095 m. Descoperită în cimitirul bisericii Sf. Nicolae din Fetești – Gară, de unde a fost adusă în 1982 la Muzeul din Slobozia (inv. 2661). În partea superioară a câmpului reprezentării a fost gravată o inscripție cu litere chirilice, probabil numele celor care au reutilizat-o (tot ca piatră de mormânt), din care se păstrează cinci litere. Sub scena banchetului se păstrează un rest de inscripție greacă, cu litere înalte de 1,5–1,7 cm.

Al. Avram, *Pontica* 45, 2012, p. 494–496, nr. 4, fig. 2–3 (foto și desen).

[ῶ δεῖνα] Θεωδώρου
[χα]ῖρε

Editorul datează stela în secolul al II-lea a.Chr., considerând că poartă una din cele mai vechi reprezentări ale banchetului funerar. Editorul consideră monumental o “piatră călătoare”; ea ar proveni din zona litoralului, mai exact de la Odessos (Varna), unde găsește cele mai bune analogii.

1602. Loc de descoperire necunoscut. Pilastru de marmură, înalt de 0,97 m. Lucrat în partea superioară în formă de altar, cu dimensiunile 0,29 × 0,18 × 0,30 m; câmpul inscripției: 0,19 × 0,18 m. Muzeul Național de Antichități, București, inv. L 419.

Fl. Matei-Popescu, *art. cit. (supra, nr. 1594)*, p. 307–308, pl. I (foto).

Ἀγαθῆ τύχη
Θεοῖς
πα[τρ]ίους
Σ[ηδά]τιος
5 Ἀπολλώνιος

Personajul este identificat de editor cu dedicantul inscripției pentru Heros Manibazos de la Tomis, Sedatius Apollonius, ἑπαρχὸς ἰππέων εἰλησ Γαιτούλων, τῶν ἐν Αραβία (A. Rădulescu, SCIV 16, 1963, 1, p. 90–92, nr. 10; SEG 24, 1964, 1064; AE 1974, 579; ISM, II, 27). Pe de altă parte, închinarea către zeii strămoșești (θεοῖς πα[τρ]ίους) poate să însemne că acest ofițer de rang ecvestru era originar din Scythia Minor, posibil chiar din Tomis (cf. H. Devijver, PME, S 13; v. și Suppl. I, S 13).

ABREVIERI

- AAR – Analele Academiei Române, București
AARMSI – Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București
ACMI – Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
ActaArchHung – Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungarica
ActaMM – Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui
ActaMN – Acta Musei Napocensis, Cluj
ActaMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
AÉ – Anné Épigraphique, Paris
Analele Banatului – Analele Banatului, Timișoara.
Analele Dobrogei – Analele Dobrogei, Constanța
Anatolia Antiqua – Anatolia Antiqua, Istanbul
AnuarulMNIM – Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Iași
AO – Arhivele Olteniei, Craiova
Apulum – Acta Musei Apulensis, Alba Iulia
ArchAnz – Archäologischer Anzeiger, Berlin
ArchCl – Archeologia Classica, Roma
ArheologijaSofia – Arheologija. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzej, Sofia
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași – București
Banatica – Banatica, Muzeul Județean Reșița, Reșița
BAR – British Archaeological Reports, Oxford
BCH – Bulletin de Correspondance Hellénique, Atena, Paris
BCMI – Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
BMI – Buletinul Monumentelor Istorice, București
BMTAGiurgiu – Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu”, Giurgiu
B. Thr. – Bibliotheca Thracologica, București
CaieteARA – Caietele ARA, Revistă de Arhitectură, Restaurare și Arheologie, Asociația ARA, București
CCA – Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București
CCDJ – Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
CIL – Corpus Inscriptionum Graecarum, Berlin
Classica et Christiana – Classica et Christiana, Iași
Dacia – Dacia. Recherches et Découvertes Archéologiques en Roumanie, București; seria nouă N.S. (nouvelle série); Révue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, București
Dialogues d'histoire ancienne – Dialogues d'histoire ancienne, Paris, Atena
Dobrudja – Dobrudja Sbornik, Varna
DRH – Documenta Romaniae Historica, București
Drobeta – Drobeta, Drobeta–Turnu Severin
Geology – Geology, The Geological Society of America, New-York
Estuarine, Coastal and Shelf Science – Estuarine, Coastal and Shelf Science, Hawaii Pacific University
Etudes thasiennes – Etudes thasiennes, Paris, Atena
EurAnt – Eurasia Antiqua, Zeitschrift für Archäologie Eurasiens, Mainz am Rhein
IDR – *Inscripțiile Daciei Romane*, București
ILD – C. C. Petolescu, *Inscripții latine din Dacia*, București, 2005
ILS – *Inscriptiones Latinae Selectae*, ed. H. Dessau, Berlin, 1892
- SCIVA, tomul 64, nr. 3–4, București, 2013, p. 411–412

- Istros – Istros. Buletinul Muzeului Brăilei. Studii, comunicări, note, Brăila
Izvestija Varna – Izvestija na Narodnija Muzej Varna, Varna
JDAI.AA – Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts. Archäologischer Anzeiger, Berlin
Klio – Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Berlin
KSIIMK – Kratkie Soobščennija Instituta Istorii Materialnoj Kul'tury Akademii Nauk SSSR,
Moscova – Sankt Petersburg
Litua – Studii și cercetări, Muzeul Județean Gorj, Tg. Jiu
MBAH – Marburger Beiträge zur Antiken Handels-, Wirtschafts- und Sozialgeschichte, Rahden,
Germania
MCA (Materiale) – Materiale și Cercetări Arheologice, București
MemAntiq – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
PAS – Prähistorische Archäologie Südosteuropad, Berlin
PBF – Prähistorische Bronzefunde, München – Stuttgart
Peuce – Peuce, Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea
PME – M. Devijver, Prosopographia Imperii Romani, saec. I–III, ed. A II-a, Berlin – Leipzig
Pontica – Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și
Arheologie, Constanța
PZ – Prähistorische Zeitschrift, Leipzig – Berlin
Quaternary Research – Quaternary Research. University of Washington, Washington
RA – Revue Archéologique, Paris
REL – Revue des Études Latines, Paris
RevArh – Revista de Arheologie, Chișinău
Revista Bistriței – Revista Bistriței, Bistrița
RevMuz – Revista Muzeelor, București
RGZM – Jahrbuch des Römisch- Germanischen Zentralmuseums, Mainz
RMD – M. M. Roxan, *Roman Military Diplomas*, Londra
RMM – MIA – Revista Muzeelor și Monumentelor, Monumente Istorice și de Artă, București.
SAA – Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, București
Scripta Classica Israelica – Scripta Classica Israelica, Ierusalim
SMIM – Studii și Materiale de Istorie Medie, București
SP – Studii de Preistorie, București
Stratum – Stratum Plus, Școala Superioară de Antropologie, Sankt Petersburg, Chișinău, Odessa,
București
StCl – Studii Clasice, București
Studia Troica – Studia Troica, Berlin
Symposia Thracologica – Symposia Thracologica, București
TD – Thraco-Dacica, București
Thracia – Thracia, Sofia
Tyragetia – Tyragetia, Chișinău
ZPE – Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn